

Веклич О.О.

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри зеленої економіки
та економіки природокористування,
ДЗ «Державна екологічна академія
післядипломної освіти та управління»*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-448-4-33>

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТАНУ ФІНАНСУВАННЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ ТА ОХОРОНИ ПРИРОДНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

Нинішні глобальні тенденції в царині біорізноманіття свідчать про швидку втрату як площі, так і якості природних екосистем попри те, що біорізноманіття становить величезну цінність для людства, забезпечуючи умови життєдіяльності та продовольчу безпеку. Вартість суспільної неактивної діяльності щодо втрати біорізноманіття є високою. Так, наприклад, у період з 1997 по 2011 рік світ щорічно втрачав приблизно 4–20 трильйонів доларів в екосистемних послугах через зміни ґрунтового покриву та 6–11 трильйонів доларів через деградацію земель [1, р. 11]. А в Україні зміна природних і напівприродних земель та відповідна втрата їх природної та напівприродної рослинності упродовж 2000–2020 років становила 6,5% [2, р. 23].

Для подолання втрат біорізноманіття та відновлення екосистем потрібні значні державні та приватні інвестиції на національному та міжнародному рівнях. Це означатиме максимально ефективне використання всіх відповідних програм з охорони та відновлення природного середовища та інструментів фінансування. Для більш ефективного управління природокористуванням, за рекомендацією фахівців БІОФІН – спеціальній Глобальній Програмі ПРООН «Ініціатива фінансування біорізноманіття», необхідно вживати заходів щодо чинників втрати біорізноманіття і пов'язувати їх з політикою, економічними стимулами та фінансовими рішеннями. Йдеться, на мій погляд, по суті про *розгортання екологічно ефективних національних моделей фінансування біорізноманіття*, яке є, за офіційним визначенням, «практикою залучення та управління капіталом і використання фінансових та економічних стимулів для підтримки сталого управління біорізноманіттям» [3, р. 5], що повністю відповідає низці Цілей сталого розвитку та глобальним цілям, поставленим Європейською Зеленою Угодою та Рамковою конвенцією ООН з охорони біорізноманіття.

Україна, навіть перебуваючи у воєнному стані, не стоїть осторонь цих процесів, особливо загострених через нищівну військову агресію

російської федерації. У 2022 році представниками 196 країн світу, включаючи Україну, було підписано Куньмінсько-Монреальську Глобальну Рамкову програму в сфері біорізноманіття, яка зобов'язує світ зупинити та подолати втрату біорізноманіття на 30% до 2030 року. А цього року Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України було створено Робочу групу з науковців, фахівців, представників організацій, дотичних до цієї проблематики, по розробці проєкту національної Стратегії охорони біорізноманіття (наказ Міндовкілля від 18.08.2024 року № 1055). Окрім того, в Україні під патронатом ООН започаткована робота по розробці комплексу так званого «зеленого» фінансування та фінансування біорізноманіття як одним із компонентів стратегічної роботи на платформі БІОФІН.

Слід зазначити, що станом на 2024 рік в Україні сформована певна система фінансування біорізноманіття як складова загальної системи фінансування природоохоронної діяльності. Основним економічним інструментом фінансування біорізноманіття визначено «витрати на збереження біорізноманіття та охорону природних територій України» [4], тобто по суті «будь-які витрати, мета яких полягає в тому, щоб справити позитивний вплив, зменшити або усунути навантаження на біорізноманіття» [3, р. 81].

Доречно наголосити на тому, що навіть після військової агресії російської федерації на територію України частки витрат на збереження біорізноманіття у загальних витратах на охорону навколишнього природного середовища хоча і скоротились з 5,0% в 2021 році, становлячи у 2022 році та 2023 році відповідно 3,9% та 3,5%, проте була вищими порівняно з аналогічними показниками у 2018, 2019 та 2020 роках. Наочно це продемонстровано на рис. 1.

Тому логічним видається висновок щодо державного розуміння першочергової значущості фінансування природоохоронних заходів і робіт по захисту і відновленню чисельності видів тваринного, рослинного світу, збереженню середовища їх існування, природних і ландшафтних об'єктів, створенню, збереженню територій і об'єктів природно-заповідних фондів (ПЗФ) [4] серед інших напрямів охорони навколишнього природного середовища, очевидно, з огляду на необхідність дотримання прийнятих відповідних міжнародних зобов'язань, особливо в контексті вимог Куньмінсько-Монреальської Глобальної Рамкової програми у сфері біорізноманіття.

Цей висновок також підтверджується порівнянням динаміки частки загальних витрат на охорону навколишнього природного середовища та частки витрат на збереження біорізноманіття та охорону природних територій України у зростанні номінального валового внутрішнього продукту (ВВП) впродовж означеного періоду (табл. 1; рис. 2).

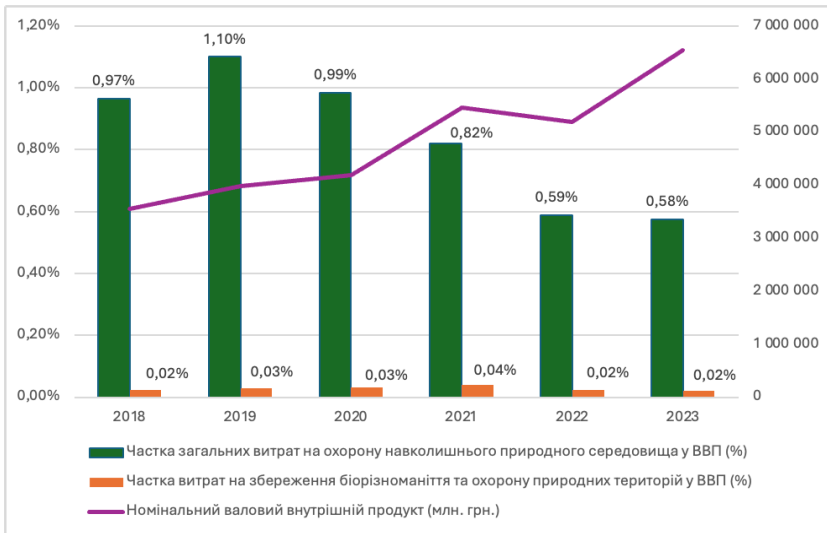
Рис. 1. Динаміка витрат на збереження біорізноманіття у загальних витратах на охорону навколишнього природного середовища в Україні, 2018–2023 рр.

Таблиця 1

Порівняльна таблиця обсягів валового внутрішнього продукту та загальних витрат на охорону навколишнього природного середовища, в тому числі на збереження біорізноманіття та охорону природних територій України (в абсолютному та відносному значенні), 2018–2023 рр.

Роки	Номинальний валовий внутрішній продукт, (млн. грн.)	Загальні витрати на охорону навколишнього природного середовища (млн. грн.)	Обсяги загальних витрат на збереження біорізноманіття та охорону природних територій (млн. грн.)	Частка загальних витрат на охорону навколишнього природного середовища у ВВП	Частка витрат на збереження біорізноманіття та охорону природних територій у ВВП (%)
2018	3 558 706	34 392	871	0,00966	0,00024
2019	3 974 564	43 736	1 171	0,01100	0,00029
2020	4 194 102	41 332	1 339	0,00985	0,00032
2021	5 459 574	44 805	2 243	0,00821	0,00041
2022	5 191 028	30 573	1 192	0,00589	0,00023
2023	6 537 825	37 598	1 298	0,00575	0,00020

Джерело: складено та розраховано за даними Міністерства фінансів України (<https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>), а також даними Державної служби статистики (www.ukrstat.gov.ua, розділ «Статистична інформація») / «Економічна статистика» / «Навколишнє природне середовище» / «Витрати на охорону навколишнього природного середовища»).

Рис. 2. Порівняльна динаміка обсягів валового внутрішнього продукту та загальних витрат на охорону навколишнього природного середовища, в тому числі на збереження біорізноманіття та охорону природних територій України (в абсолютному та відносному значенні), 2018–2023 рр.

Так, якщо частка загальних витрат на охорону навколишнього природного середовища за цей час у ВВП скоротилась у 1,68 рази, а частка на збереження біорізноманіття та охорону природних територій скоротилась лише 1,2 рази, то порівняння наведених темпів цих показників засвідчує умовну незмінність частки витрат на збереження біорізноманіття та охорону природних територій України, фактично залишаючись на рівні 0,0002% за дуже незначного коливання, при зростанні номінального ВВП майже вдвічі (в 1,82 рази).

Водночас наведені цифри виявляють *тенденцію вкрай низького рівня фінансування напряму збереження біорізноманіття та охорони природних територій України у загальних витратах на охорону навколишнього природного середовища.*

Важливо наголосити на тому, що попри встановленого державного розуміння першочергової значущості фінансування біорізноманіття серед інших напрямів охорони навколишнього природного середовища, поглибленим дослідженням його стану з позиції аналізу витрат на цілі збереження біорізноманіття та охорону природних територій України виявлено *фактично зародковий стан цілісної національної системи таких витрат за наявності нерозвинутої та недосконалої чинної*

законодавчої бази, що регулює державну фінансову політику в частині фінансування біорізноманіття. Встановлено також, що саме дана ситуація слугувала основною причиною розгортання низки інституціональних прогалин фінансування біорізноманіття, серед яких основною є відсутність тут цілісної системи фінансового моніторингу та фінансового менеджменту, адекватної національним потребам і міжнародним зобов'язанням України щодо збереження біорізноманіття, ускладнюючи їх виконання.

Список використаних джерел:

1. OECD (2019), Biodiversity: Finance and the Economic and Business Case for Action, OECD Publishing, Paris. 123 p. DOI: <https://doi.org/10.1787/a3147942-en>.
2. OECD (2024), Environment at a Glance in the EU Eastern Partnership Countries: Measuring Progress Towards a Green Transformation, OECD Publishing, Paris. 66 p. DOI: <https://doi.org/10.1787/aa7c00b1-en>.
3. The BIOFIN Workbook 2024: Finance for Nature. The Biodiversity Finance Initiative. United Nations Development Programme: New York. xi+199 pp. URL: <https://www.biofin.org/sites/default/files/content/publications/Workbook-2024-Compressed.pdf>.
4. «Роз'яснення щодо форми державного статистичного спостереження № 1-екологічні витрати (річна) “Звіт про витрати на охорону навколишнього природного середовища”», затверджені Державною статистичною службою України від 21.08.2020 № 19.1.2-12/26-20, 30 с. URL: https://ukrstat.gov.ua/albom/albom_2024/3.01/roz_1_ekol_vytr_21.08.2020.doc.